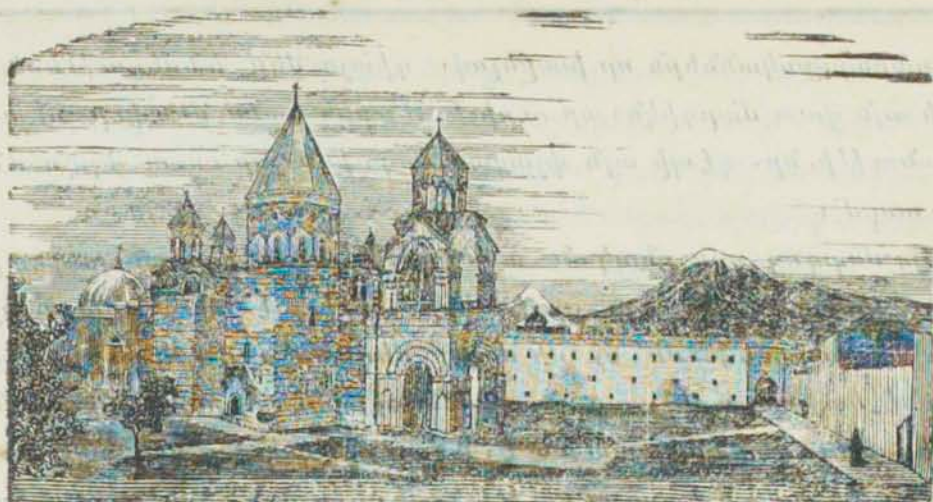

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ԹԻԻ Բ. — ՇՐՋԱՆ ԺԹ.

1886

ՏԱՐԻ ԺԹ. ՓԵՏՐՂԱՐ 28

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐԻՆ ՅԱՂԹԵԼՐ.

Հատ. 8. 31.

Եթէ Աստուած Տեղ Հետ է, ո՞վ պիտի լինի Տեղ Հակառակ:

Մենք պէտք է ապրենք առաքինութեան համար. մենք պէտք է ապրենք յաւիտենական կեանքի համար: Այսպիսի կեանք ունենալ է մեզ համոզում, այսպիսի կեանք փոքեղ է մեզ ձգում, հրապարակում, զրգում, մզում ամեն մի օրն, ամեն մի դիպում, որ մեզ պատահանք է հրեւում: Զուր ենք դորս դէմը դժկամակում: Աստուած ինքն մեր սրտի մէջ այնպիսի զգացմանք է գրել, որ մենք տանել չենք կարողանում լիառ եւ անարգար բռնի, այլ տառելով ատումենք, փառութիւնն ու անարդարութիւնն, եւ զրգովումենք այդ գործերն անողից: Ահա սորանիցն է յառաջ գալիս արհամարհանքն ու ատելութիւնը դէպի չարագործները, դէպի

այն անբարոյականներն որ խտրելով, գիտչումեն անմեղութեան, գէտի այն վատ մարդիկն, որ ուրիշի ձեռքից հանումեն իւր սեղ-հականութիւնը, գէտի այն վշտացած մարդիկն, որ սուտ երգում են սուտով:

Բայց մարդոց այս բնական ատելութիւնն ու զգուանքը գէտի մեղքը միանգամայն շատ չարիքների աղբիւր է մահականացուաց մէջ: Այս աշխարհումս ոչ մի մարդ մեղսաւէր վայելչութիւնից վարդ չէ կարող քաղել, առանց տեսնելու խեղճի, որ ինքն ամեն կողմից փշերով շրջապատուած է: Այս ևս Աստուծոյ կողմանէ աշ-խարհիս իմաստուն կարգադրութիւնն է, որ մեզ երկիւղով յետ քաշուել է ստիպում վատ բանից:

Բայց և այն ևս սքանչելի և սուրբ անօրէնութիւնն է աստու-ծային իմաստութեան, որ մինչև անգամ իմ թշնամիներս՝ առա-քիչութեանս պահապան հրեշտակներն են դառնում, և իմ հա-կառակորդներս հրամայում է, որ՝ բարեկամների նման՝ ինձ ամեն տնիրոյ բանից զգուշացնե՛ն: Այո՛, ճանաչում եմ քո երկնային իմաստուն անօրէնութիւնը խանարհութեամբ և հիացմամբ, որ այս աշխարհիս մէջ ոչ մի բան չկայ առանց նոյառակի, ամենայն ինչ իմաստութեամբ է անօրինուած, մինչև անգամ չարիքիցը բո-րիք պէտք է յառաջանայ:

Նշու համար թշնամիք աւելիմ եմ, հարցնում եմ ինքս ինձ: Նո-յն համար կան մարդիկ, որ ինձ բարի չեն կամենում: Կարելի է, որ ես անօրաւական ուսմն եմ, — Այ, նոքա ինձ բարի չեն կամե-նում նորա համար, որովհետև ինձանից վիրաւորուած են, կամ կործումեն՝ թէ ես իրանց վիրաւորել եմ: Նոքա ասում են, ոչ թէ իմ լաւ կողմերս, այլ իմ պակասութիւններս, պարսառում են իմ մոտճելու և գործելու կերպը, որով ես նոցա ցաւացրել եմ:

Իմ հակառակորդներս են, որ ինձ շատ անգամ՝ ու շատ յայտնի և պարզ կերպով ասում են, թէ ով եմ ես, որ ինձ զգալ են տալիս, ինչ տեղ որ ես մի պակասութիւն՝ կամ մի սխալ եմ անում: Նո-քա շատ անգամ ինձ համար աւելի բան են տեսնում, քան թէ իմ ամենալաւ և մօտիկ բարեկամներս, որոնք սուսրաբար ինձ շատ ներողամտութիւնով են դատում:

Անաստեալոյս, շատ անգամ կարող է պատահել, որ ինձ հա-շտենչո՞ղները՝ ինձ պարսաւելու ժամանակը՝ չտիկից դուրս են գա-լիս, իմ վաւ աւտորութիւններս անձ երեւի ու մեծ սխալներ են

Համարում, իսկ սխալներս ծանր մեղքերի տեղ դնում: Նորա
կառնես, իմ առաջն մի մեծացնող հայելի են լսնում: Երբեմն ես
տեսնեմ իմ ամենափոքր բլծն անգամ, որ իմ մտածմանս և
կենցաղափոխութեանս արտաքին բերում: Կրքե ճշմարիտ քրիստո-
նեայ պէտք է ես իմ ամենափոքրիկ պակասութիւններս անգամ
սնչապնեմ: Հեռացնեմ ինձանից, որ չտեսնեմ ու կատարեալ
լինիմ, ինչպէս որ իմ երկնաւոր Հայրս կատարեալ է: Եւ ճշմա-
րիտ, պակասութիւններս ոչնչափ աննշան չպիտի լինին, որովհե-
տե իսկոյն ուրիշի աչքին ընկնում են, որքան իրաւացի պատճառ
ունիմ եւ կանխածանօք նայելու իմ անձնաւորութեանս վերայ,
որ ինձ ներստէ աշխարհի բաներ, որ օտարներն համար ցայթակ-
ցաւոր են: Աւրեմ և պէտք է խոստովանուիմ, որ երբեմն թշ-
նամեայ խօսքի մէջ անգամ ճշմարտութեան մի սոկի հատիկ կա:
Եւ ցանկանում եմ, որ իմ թշնամուս ամուշեցնեմ, կողքի
սրտանայ որ նորան յայտնեմ ու խեղճացնեմ, — այդ բանն աւելի
կերպով ինչպէ՞ս կարող էի անել, եթէ ոչ ամենեւին պատճառ-
չառլոսի նորան ինձ պիտարեկելու, այնպէս տարեմ, այնպէս ինձ
որահեմ և այնպէս բան բռնեմ ամենայն հղմանէ, որ ինքը
պարտաւորութիւնս խոստովանելի որ ես պատուելու մի մարդ եմ իմ
ունեցած արժանատ որութիւններովս: — Ես նորան պիտի յայտնեմ,
եւ նորան պէտք է խոսկում ինձ պարտաւորել: Ինձանից պատկա-
ռելու, ակնածելու և ինձ օխելու: Նու պէտք է հարկադրուի
շուտ թէ՛ ուշ ինձ հետ հաշտուելու ու իրքե բարեկամ իմ ձեռ-
քս սեղմելու, և ես նորան պէտք է օրտանոյ շնորհակալ լինիմ,
որ նա իմ լուսնալուս օգնելի: Եւ ինչպէ՞ս կարող եմ յայտնել
Թշնամիներն էլ իմ Բաւերաբներս է՞ն: Այո, բարեբարներս են,
թէ և շատ շատ անգամ՝ ախմայ: Թէ և նորա բաւական արգելք-
ներ են դնում իմ առաջն և ռզում, որ ինձ ցուեցնեն ու տրի-
բեցնեն: Նորա ի դերե են հանում, ունայնացնում, ցած վրժ-
խնդրութեամբ, կամ չկամութեամբ իմ մի քանի ծրագրերս ու
գիտաւորութիւններս: Նորա խանգարումն ինձ և արգելք լի-
նում իմ գործերս յաջողակ կերպով յառաջ տանելու: Նորա ու-
րախանումն, երբ որ իմ ձեռնարկութիւններս չեն յաջողում —
Բայց, այդպէս վարուելով ինձ հետ, ինչ են արած լինում: Նորա
պատճառ են լինում ինձ, իմ մէջ քնած ուժերս դարձնացնե-
լու, որ գործունէութիւնս կրկնապատկեմ և աւելի զգուշաւոր

լինիմ' ումեն մի քայլումս Եթէ որ հանգիստ որսով մնայի և պատճառ չունենայի աւելի արթուն լինելու, մի ծուլութիւն կգործիր առ թաւալութիւն՝ միամիտ և ապահով լինելով, և իմ գործերումս՝ իմ անխոհմութեամբս՝ կարելի է, ինձ աւելի կը վնասի, քան թէ կորոյ էին վնասել թշնամիներէս իմ առաջն գրած արգելքները: Ախայն մաքառելով է աւելանում մարդոյս ոյժը, միայն լարերով մեր մտքի ու մարմնոյ կարողութիւնները, զօրանում է մեր բռնական հոգին: Մենք շատ տեսակ փորձառութիւններէն զխանութէ՝ այն մարդիկն, որոնք աշխարհիս վերայ մեծ գործեր են կատարել, հարկադրուած են եղել ամենամեծ նեղութիւններէ շուղովն գնալու, և այգայէս են կարողացել ամեն բանի յաղթելով, իրանց մեծ նպատակին հասնել: — Գէ, ուրեմն արդո՞ւ առնեմ' աւ հասկանամ, որ իմ հակառակորդներս ինձ համար միայն աւելի մեծ յաղթանակ են պատրաստում: Նորա ինձ առիպում են որ իմ ուժերս կատարեալ կերպով զարգայնեմ, գործ դնելով: Ես իմ թշնամիներէս ամենաթափկ կերպով կամուշեցնեմ նորանով, իմ բարի նպատակներէս աւելի կատարեալ կերպով կը հասնեմ, որ, եթէ նորա ջինէին, կարելի է, կէս ոյժս միայն գործ ածէի աւ կարելի է, կիսով չափ միայն հասած կը լինէի:

Իշնախնէր՝ էլ է՞ Բարեբաղնէրո՞ւ էն: Այո՛, նորա իմ բարերարներս են, որովհետեւ նոցա կասկածաւոր ու սրատես աչքը միշտ յիշեցնում է ինձ, որ իմ կոչմանս գործերումը հաւատարիմ լինիմ, իմ բնական պարտաւորութեանցս մէջ ուշադիր: Ամեն նալաւ դիտաւորութիւններ ունեցող մարդն անգամ կարօտ է միշտ մի զգուշացնող արթուն վերակայութիւն: Որ նորան յիշեցնէ թէ խելքը միան պէտք է պահի և ինքն իրան պէտք չէ մոռանալ: Ամեն օրերը միմեանց նման չեն: Մարդս կարող է երբեմն իր գործերի մէջն անտարբեր ու անհոգ լինել: Պէտք է նորան խթան, որ նորից գրգռւնալն՝ միշտ ինքն իրան սքսմանի լինելու: Այդպիսի խթանն՝ իմ հակառակորդներէս պախարակութիւնն է, նորանց բան պոռոզ աչքն է, որով նորա, մեր մի զանցառութիւն՝ մի թաւալութիւն՝ կամ մի անիրաւ գործ արած ժամանակը, յոյս ունին և պատրաստ կացած են մեզ բռնելու: Մտածելով, որ մեր կեանքումն ու գործումը մեր աչքից բան կարող ենք փախցնել աւ մեր թշնամիներին առիթ տալ ամենայն իրաւամբ մեր դէմը դուրս

գալու՝ մեր կոչման պարտաւորութիւնների մէջ, այդ մեր մտած-մունքը մեզ միշտ արթուն և զգոյշ է պահում. մեզ միշտ աւելի ուշադիր անում մեր յնթացքին ու գործերին, քան թէ բարեկամների գոխասանքին, որ հաւանութիւն են տալի մեր արածնե-րին: — Աւրեմն ես իմ թշնամիներիս շնորհակալ լինիմ, որ ինձ վերայ լաւ են հսկում և ինձ համար օգտակար կերպով հետս վարւում: Նոցա եմ ես պարտական, որ իմ խղճմտանքս աւելի քիչ յանցանքի համար է անհանգիստ լինում: Հեռու պահելով սխալանքներից, որ իմ հակառակորդներիս չարախնդացութիւնը չը գոհացնեմ, և այդպէս զգոյշ մնալով, որ նոցա չը թողնեմ յաղ-թանակ կանգնեն իմ վերայ, վերջապէս ես ինքս յաղթանակ եմ կանգնում՝ հենց իրանց վերայ:

Թշնամիներս էլ ի՞նչ են: Կարկի է նոցա չարախնդաց սրտին համար մեծ արախութիւն կլինէր, որ ինձ՝ իմ սխալ քայ-լերովն՝ զգուարութեան մէջ ընկած տեսնէին. ու այն ժամանակ ծափ տալով կարողանային բարձրաձայն ասել. «Միշտ չէ՞նք ա-սում առաջուանից, որ այսպէս կլինի»: Բայց չէ՛, այս տխուր ու-րախութիւնն ես չեմ թողնիլ, որ նոքա ունենան: Ես ամեն մի ա-նիրաւ ու ծուռ բան անելուց ինձ հեռու կը պահեմ, ամեն մի անարդար բանից զգոյշ կը մնամ: Ես ազնիւ ու պատուաւոր կեր-պով կը վարուեմ՝ ամեն կողմանէ՝ թէ՛ ծածուկ և թէ՛ հրապարա-կաւ. այսպէս կունայնայնեմ իմ հակառակորդներիս չոր ցան-կութիւններն ու կը խայտառակեմ նոցա նենգութիւնն ու խորա-մանկութիւնն: Նոքա կը պարտաւորուին վերջապէս ատելութեան տեղ՝ մեծարանք, պախարակութեան տեղ՝ բարի համարումն ու-նենալ ինձ վերայ և իրեւ մի հարկ ու մտքս ինձ հատուցանել այդ պատիւն ու բարի վարկն, որ կտրպուին ունենալ ինձ վերայ: Ա՛յսպէս պիտի բռնաբանեան իւր Թշնամիներն յաղթէ:

«Երբ որ մի հարդո՛ւ ճանապարհներն Աստուծոյ հաճոյ էն և ընդունելի, իւր Թշնամիներն էլ իրանց գահ կ'ընեն, և ասաց երբեմն Սողոմոն իմաս-տունն: Հասկանում ես դու, ո՞վ քրիստոնեայ, այս խօսքերի մէջ բովանդակած խոր ճշմարտութիւնն: Աւրեմն ինչո՞ւ համար այնչափ տխրումես, կամ ինչո՞ւ շատ անմխիթար պէտք է լինիս, որ քո թշնամիներդ քեզ հալածումեն: Աւելի ինքզ. չե՛ս, որ քեզ հալա-ծումես քո իսկ սխալանքներովդ: Միթէ՛ քո ձեռքդ չէ՞ թշնամիներիդ ատելութիւնն առաքինու թիւնովդ վերջապէս սիրոյ փոխելու:

Ինչո՞ւ է դատաւանդում սիրող քո հակառակորդներին չափից դուրս խնայ պախարակութիւնը, կամ չարակամ ծաղրը: Ո՞հ, նորա քո լաւ գործերդ չեն ծաղրում, այլ քո սխալանքներդ: Հէնց մի բիծ, որ տեսնում են վրադ, նորանց գայթակղացնում է, ու դորանով քո բոլոր արժանաւորութիւնդ ուրանում են ու սչրնչանում: Անարդար են նոքա իրանց վարմունքովն և անիրաւ կերպով են վարվում քեզ հետ: Բայց մի՛թէ դու արդար ես մի՛թէ դու չես պատճառն, որ քո արած սխալանքովդ նոցա տեղիք ես պալլա քեզ պախարակելու:

Ինչո՞ւ քո ուզում պաշտպանել նոցա առաջն այն բանն, ինչ որ երբէք պաշտպանել կարելի չէ: Ինչո՞ւ ես ուզում քո թուլութիւններդ պատրուակել, կամ գեղեցիկ ցոյց տալ, մինչդեռ նոցա ազեղութիւնը ոչ մի կերպով չպալլել չես կարող: Ինչո՞ւ ես ուզում, նորանց հակառակ երթալու և բարձրացնելու համար, կամակորութիւնովդ քո գործողութիւններդ նոյն պակասաւոր կերպով շարունակել, որով հեռացնում ես քեզանից մարդոց սիրան ու Աստուծոյ հաճութիւնը: Բո բռնած այսպիսի ճանապարհներն Աստուծոյ անհաճոյ են. դորա համար քեզ շրջապատում է հակառակորդներով, որ պէտք է քեզ դաւը ճշմարտութիւններ տան և ամեն անգամ նոցա քեզ ասածները ճշմարտութիւն լինի:

Ինչո՞ւ է քեզ սաստիկ վշտացնում, որ քո հակառակորդներդ ամենախիստ և սելիգճմտանք կերպով են դատում քո գործերդ: Տեսնենք դու էլ քեզ նման մարդոց բաւական համոզել կարողացել ես, որ քո նպատակներդ բարի են և քո ընտրած միջոցներդ խելացի են ու արդար: Շատ կարելի է, որ դու ինքդ անզգոյշ կերպով սիրուելովդ, ու սխալացնելովդ տեղիք ես տուել նորանց, որ գործերիդ վերայ ծուռ դատողութիւն են անում: Արդե՞ք դու մտածել ես այն ամէն պատճառները կարելի, ինչ որ քո գործերիդ մէջ նորանց ոչ քին կարող էր ծուռ երելի: Ահ եթէ դու այս բանն արած չես, եթէ դու քո հպարտութիւնովդ, ինքնամտութիւնովդ, կամ նրանց հակառակն անելու կամադաշտութիւնովդ այնպիսի ճանապարհ չես բռնիլ, որ նորանց սիրաւ վասակած լինիս. եթէ որ դու այդպէսով ինքդ քեզ արգելք ես եղել բարի բանն անելու, որ ձեռքիցդ կը դար իմացիր, որ ահա այդ քո բռնած ճանապարհներն են, այդ քո վարմունքդ է, որ Աստուծոյ հաճոյ չէ: Միայն ուրիշներից գտնատա մի անիլ, քեզանիցն էլ գանգատուիլ:

Փոխութիւն, մարդոց քեզ վերայ ունեցած դատողութիւնն էլ կը փոխուի: Բայց՝ միշտ էլ չէս կարող մարդոց դատողութեանը հաս-
մեմտա գործել: Կան այնպիսի հանգամանքներ էլ, որ քո մարդս
աւելի Սատուծոյ պէտք է լսել և ոչ մարդոց՝ թէ ինչ կ'առնէ: Ահա՛ն-
քի մէջ այնպիսի խառն հանգամանքներ էլ կան, որոյ մէջ մէք
մեր նպատակների արդար լինելն խմանալով, հաստատ կերպով
պէտք է հետեւենք մեր սեպհական համեզմանքներին և ոչ ուրիշ-
ների խելքին: Այդպիսի ժամանակ, քո նպատակիդ բարի լինելը
հաստատ գիտենալով, առանց վհատելու, կամ քաշուելու, քո
խելքիդ կարած ճանապարհը բռնիր և գնա: Աջ և ձախ մտիկ մի
տալ, այլ անելու բանդ արա՛ւ ինչպէս որ Աստուծո՛ւ քո խղճմը
տա՛նքդ քեզ հրամայում է՛ն:

Եթէ անիս այդ քաջութիւնն, ունեցիր նոյնպէս գիմացող ու
չվհատող սիրտ նորանց ծագին ու գրախօսութիւնները անելու, որ
քեզ չեն ճանաչում: Անեցիր քաջ սիրտ՝ ամեն մի անցողիկ թեան
մէջ քո լու համեզմանքներիդ հետեւելու, չեա չըկենալով ամե-
նեւին, բաւական է քեզ համար այն քաղցր մխիթարութիւնն,
որ տալիս է քեզ քո գիտակցութիւնդ թէ՛ դու այնպէս ես անում
ինչպէս որ քո պարտականութիւնդ քեզ հրամայում է՛:

Քոյ տգէտ ամբօխն ինչքան ուղղւած է, բիրանք բաց անիս
ձայնը գլուխ քցիւմ քեզ վերայ վատ վատ խօսիւն Ամենագիտ Աս-
տուծո՛ւ տեսնում է քեզ ճանաչում է քեզ, օրհնում է քեզ: Ար-
դար Բատաւորն Աստուած ինքք կրդտմի՛ն Նա է, որոյ ձեռքն է
քո թշնամիներիդ սիրտը, նա այնպէս կանխի որ քեզանից գոհ կը
լինեն և եթէ որ նրանք քո բոլոր կեանքիդ մէջ էլ քեզ ոչ մի
ժամանակ ճանաչել ու հասկանալ չըկարողանան, քո անինկճի
հսկայի քաջ սիրտ ունենալուդ համար կընդարձաւորուին քո գե-
րեզմանիդ վերայ գալ ու քեզ օրհնէ՛ն:

Ամենագիտ մարդիկն էլ այս աշխարհիս մէջ չեն մարտա կը ու-
մենաամարդ հալածանքներիդէմ իրանց ամենապարտ նպատակնե-
րին համար: Այս՝ այդպիսի մարդիկը բոլորովին չեն ճանաչուել,
կամ ծռու են ճանաչուել, արհամարհուել են՝ անարգուել են,
դառն ուղբալու թեան մէջ, բռնաբռնում, ամենայն չարակրու-
թեանց մէջ տալաւալել: Այս նորա չեն ճանաչուել շատ անգամ
մշնչւն այն բոպէն էլ, երբ որ արդէն այս աշխարհից բաժանուե-
լիս են եղել, ու նորանց մօտն՝ իրրեւ սրտացաւ ու մտերիմ բա-

րեկամ՝ ազատել է նոցա այս ապերախտ աշխարհից ու փոխադրել լաւագոյն աշխարհը: Բայց և այնպէս նոցա արած գործն, որին նուիրել, զոհել են, անգամ իրանց լուր կեանքն, անհետ չէ կորել: Յետոյ եկող աւելի լաւ սերնդի օրհնութիւնը նորանց յետեւիցն է գնացել ոչ միայն դէպի նոցա գերեզմանն, այլև տնց է կացել այն տեղից էլ դէպի երկինքը: Յետոյ եկող սերնդի մօքի մէջ անմոռանալի են մնացել շատ անգամ փայլուն ու փառաւոր անունները նոցա՝ որոնք իւրեանց կենդանութեան ժամանակը միայն անարգանք են կրել:

Երբ որ մի մարդու իւր կեանքի մէջ բռնած ճանապարհներն Աստուծոյ հաճոյ են, Նա ինքն կըհաշտեցնի թշնամեաց սիրտն իւր հետ և իրանից գոհ կըլինե՛ն: Այս՝ Աստուածային մխիթարութիւն իւր մէջը բովանդակող խօսք է ամեն մի ուրախութիւնից զուրկ մարդու համար, որ իւր թշնամիների անտեղի վիրաւորանքներից քիչ է մնում, որ բոլորովին ընկճուի: Երկնային բաւառն է այն վէրքերի համար, որ նախանձն ու չարութիւնը գրել են արժանաւոր մարդու սրտին: Այս՝ բարի մարդուն այս աշխարհումն էլ վերջապէս ամենայն բան ի բարին պէտք է ծառայի:

Փրկիչ իմ, Յիսուս Քրիստոս, վերեւ եմ մօտիկ տալիս դէպի Քեզ, Դու էլ Քո հալածողներիդ անգթութիւնից ընկար, բայց միայն մի կարճ ժամանակ: Քո Հայրդ տարաւ Քեզ դէպի փառաւոր յաղթանակը, և Քեզ հալածողներն ամօթապարտ ընկան Քո ոտիդ տակը: Դու, որոյ համար ամբոխը «խաչուի» էր գոռում, Դու, որին չարագործները դառը մահուանդ ժամին անգամ՝ անարգումէին ու ծաղր անում, Դու Քո բոլոր հակառակորդներիդ ոչնչացած տեսար, և այսօրուան օրս մի ամբողջ աշխարհ երկիւղածութեան ու գոհութեան և փառաբանութեան ղգացմունքով է մօտիկ տալիս դէպի վեր Քո մեծ վայելչութեանդ վերայ:

Քեզ վերայ յայտնուեցաւ փառաւորապէս Աստուծոյ մեծ կարողութիւնը, Քեզ վերայ հրաշալի կերպով ապացուցեց, թէ ինչպէս է Նա կառավարել Քո թշնամեաց սիրտը: Ո՛հ, տուր ինձ այն շնորհն, որ ես էլ Քեզ նման գնամ այն ճանապարհովն, որ Աստուծոյ հաճոյ է, այն ժամանակ ղմանից պէտք է վախենամ: Եթէ Աստուած մեզ հետ է, ո՞վ կըլինի մեզ հակառակ: